

Naslov članka/Article:

Šolsko svetovalno delo, vseživljenjska karierna orientacija in izzivi sodobnega časa

School Counselling Work, Lifelong Career Orientation and the Challenges of Modern Times

Avtor/Author:

Urška Štremfel

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolsko svetovalno delo št. 1-2/2016, letnik 20

ISSN 1318-8267

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2016

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solsko-svetovalno-delo/>

Karierna orientacija

Šolsko svetovalno delo, vseživljenjska karierna orientacija in izzivi sodobnega časa

URŠKA ŠTREM FEL, Pedagoški inštitut
urska.stremfel@pei.si

● **Povzetek:** Družbene in gospodarske spremembe ter tehnološki razvoj in inovacije, ki smo jim priča v zadnjih desetletjih, se zrcalijo v nenehno spreminjajočem se trgu dela. Navedene spremembe odsevajo tudi v potrebi po spremenjenih in novih pristopih vseživljenjske karierne orientacije. V projektu Opolnomočimo mlade na karierni poti smo na podlagi znanstvenih temeljev in empiričnih podatkov izpostavili izzive, s katerimi se v današnjem času srečuje šolsko svetovalno delo na področju vseživljenjske karierne orientacije v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju. V prispevku predstavljamo bistvene izzive, ki smo jih v projektu identificirali skupaj s svetovalnimi delavci, ter teoretsko in empirično podprte predloge, kako bi te izzive v širšem slovenskem izobraževalnem prostoru lahko presegli. Posebno pozornost namenjamo povezanosti kariernega, osebnostnega in socialnega razvoja v sodobnih pristopih vseživljenjske karierne orientacije.

Ključne besede: vseživljenjska karierna orientacija, šolsko svetovalno delo, projekt Opolnomočimo mlade na karierni poti, karierni, osebnostni in socialni razvoj, Slovenija.

School Counselling Work, Lifelong Career Orientation and the Challenges of Modern Times

● **Abstract:** The social and economic changes, and the technological development and innovations that we have been witnessing in recent decades are reflected in the constantly changing labour market. The aforementioned changes are also reflected in the need for modified and new lifelong career orientation approaches. Based on scientific foundations and empirical data, the project Creative Awareness Raising and Empowerment for Employability and Resiliency highlighted the challenges faced by school counsellors today in the field of lifelong career orientation in primary and secondary school education. The paper presents the crucial challenges which were identified under the project with help from counsellors, and theoretically and empirically substantiated suggestions on overcoming said challenges in the broader Slovenian educational space. Special attention is devoted to the interconnection of career, personal and social development in contemporary lifelong career orientation approaches.

Key words: lifelong career orientation, school counselling work, Creative Awareness Raising and Empowerment for Employability and Resiliency project, career, personal and social development, Slovenia.

Uvod

Priprava mladih na njihovo delovno in zasebno življenje v sodobni družbi pridobiva nove oblike in pomena. Hitre družbene spremembe in negotovost na trgu delovne sile spodbujajo oziroma zahtevajo preoblikovanje obstoječih in razvoj novih pristopov vseživljenjske karierni orientacije. Šolska svetovalna služba kot najpomembnejši akter izvajanja vseživljenjske karierni orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru je tako skupaj z ostalimi akterji (učitelji, vodstvom šol, starši, strokovno in znanstveno skupnostjo in navsezadnje javnopolitičnimi odločevalci) soočena s pomembnim izzivom, kako v navedenih negotovih okoliščinah otroke in mladostnike ustrezno opolnomočiti za osebnostni, socialni in karierni razvoj.

Navedeno vprašanje smo naslovili tudi v okviru projekta *Opolnomočimo mlade na karierni poti*, ki smo ga v letih 2014 in 2015 izvajali na Pedagoškem inštitutu in v Centru Republike Slovenije za poklicno izobraževanje v sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo ter ob podpori Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ).¹ V projektu smo izhajali iz priporočil Evropske komisije (2012) in usmeritev nacionalnega reformnega programa (2014), da je treba »kariernemu svetovanju /.../ dodati kakovostne vsebine ter ga umestiti v sistem izobraževanja«. Da je tematika tudi danes zelo aktualna, nakazujejo prednostne naloge MIZŠ za leto 2016: »Ministrstvo bo še

naprej /.../ nudilo podporo kakovostni karierni orientaciji za šolajočo se mladino na vseh ravneh izobraževalnega sistema« (2016, str. 11) ter Operativni program za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020 (2014), v katerem je pomemben poudarek namenjen dejavnostim za razvoj kakovostne vseživljenjske karierni orientacije.

Izziv, s katerim smo se soočali v okviru projekta, so otroci in mladostniki v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju, katerih prihodnost na sodobnem trgu dela je nepredvidljiva. V

projektu smo s poglobljenim vpogledom v zdajšnje pristope k vseživljenjski karierni orientaciji na evropski in nacionalni ravni izpostavili nekatere pomembne razmisleke o konceptualnem razumevanju povezanosti osebnostnega, socialnega in kariernega razvoja mladih ter izpostavili pristope za nadgraditev zdajšnjih in oblikovanje novih pristopov za pripravo mladih na njihovo uspešno zasebno in delovno življenje v sodobni družbi. Pri tem smo se osredinili zlasti na prepoznavanje individualnih dejavnikov ter dejavnikov v družinskem, šolskem in širšem družbenem okolju, ki se na podlagi izsledkov mednarodnih raziskav znanja in drugih raziskav izobraževanja povezujejo s kariernimi odločitvami in potmi mladih. Ob teoretskih izhodiščih, ki so rezultat raziskovanja in povezovanja različnih znanstvenih disciplin, smo posebno pozornost namenili snovanju pristopov, katerih končni cilj je usmerjen v zgodnje opolnomočenje posameznika ali posameznice za osebnostno, socialno in karierno rast. Hkrati smo z rezultati projekta želeli pri strokovni javnosti in pri oblikovalcih izobraževalnih politik spodbuditi zavedanje o pomenu veščin vodenja kariere za uspešnost posameznika in celotne družbe (Štremfel in Lovšin, 2015b).

Analizo smo izvedli na podlagi sinteze širokega nabora teoretskih podlag, analize formalnih dokumentov (zakonodajnih, strateških in operativnih dokumentov, ki urejajo uresničevanje vseživljenjske karierni orientacije na ravni EU in v Sloveniji na ravni izobraževal-

¹ Projekt je del programa Vseživljenjsko učenje, s katerim Evropska komisija podpira izvajanje evropskih strateških ciljev in izobraževanju in usposabljanju v državah članicah Evropske unije ter pri tem še posebej poudarja sodelovanje zainteresiranih strani, eksperimentiranje in inovacije.

nih politik in praks), ter analize izsledkov potekajočih in že zaključenih projektov v slovenskem (Ažman in Rupar, 2015, str. 22-41) ter evropskem in širšem mednarodnem prostoru (Pedagoški inštitut, 2015a). V nadaljevanju projekta smo posebno pozornost namenili vlogi šolske svetovalne službe pri izvajanju vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru ter pripravili izhodišča za njeno konceptualno razumevanje in nadgraditev delovanja na tem področju. Znanstveno-strokovno relevantnost izhodišč

smo preverili na strokovnem posvetu (Pedagoški inštitut, 2015b). Relevantnost in uresničljivost izhodišč v praksah slovenskih šol pa smo preverili na šestnajstih študijskih skupinah svetovalnih delavcev osnovnih šol in dveh delovnih srečanjih svetovalnih delavcev srednjih šol in domov. V okviru študijskih skupin smo opravili vodeno razpravo z naslovom Karierna orientacija kot integralni del osebnostnega in socialnega razvoja učencev in letnega delovnega načrta šole. V okviru razprave smo s svetovalnimi delavci preverili, s katerimi ovirami se srečujejo pri uresničevanju sodobnih konceptov karierne orientacije v praksi, in identificirali predloge, kako bi te ovire lahko presegli. V razpravah je sodelovalo 349 svetovalnih delavcev osnovnih šol ter 25 svetovalnih delavcev srednjih šol (Pedagoški inštitut, 2015c).

Rezultati projekta so podrobno predstavljeni v znanstveni monografiji Karierni ter osebnostni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izzivi (Štremfel in Lovšin, 2015a), v tem prispevku pa posebno pozornost namenimo predstavitvi vpogledov svetovalnih delavcev (Štremfel idr., 2015) ter priporočil projekta za integracijo vsebin in dejavnosti vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru (Pedagoški inštitut, 2015d). Pri tem se še posebej osredinjamo na izzive svetovalnih delavcev v zdajšnjih negotovih družbenih in gospodarskih okoliščinah ter poudarjamo predvsem ukrepe na nacionalni/sistemi ravni, s katerimi bi bilo mogoče preseči navedene izzive. Podrobnejšo vsebinsko obravnavo priporočil za delovanje na ravni šol, razredov in posameznih (skupin) učencev na področju vseživljenjske karierne orientacije pa izpostavljajo prispevki drugih avtorjev v tej tematski številki.

V prvem delu prispevka predstavljamo izzive in priporočila, ki se nanašajo na ustrezno sprejemanje evropskih usmeritev in konceptualizacijo vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru, v drugem delu pozornost namenimo opolnomočenju akterjev za usklajeno delovanje na nacio-

nalni in šolski ravni, v tretjem delu pa se posvečamo primernim vsebinam, metodam in pristopom vseživljenjske karierne orientacije. V četrtem delu izpostavimo posebne izzive, s katerimi se svetovalni delavci

Ob teoretskih izhodiščih, ki so rezultat raziskovanja in povezovanja različnih znanstvenih disciplin, smo posebno pozornost namenili snovanju pristopov, katerih končni cilj je usmerjen v zgodnje opolnomočenje posameznika ali posameznice za osebno, socialno in karierno rast.

pri izvajanju vseživljenjske karierne orientacije soočajo v negotovih družbenih in gospodarskih razmerah V sklepnem delu strnjeno opredelimo ključne korake, ki nas lahko vodijo do preseganja predstavljenih izzivov in uresničevanja predstavljenih priporočil.

Ustrezna konceptualizacija vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru in sprejemanje evropskih usmeritev

V razpravah s svetovalnimi delavci smo posebno pozornost namenili vprašanju, katerim ciljem pri izvajanju vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru sledimo. Iz opisa vsebin in dejavnosti, ki jih sodelujoči svetovalni delavci izvajajo in povezujejo z vseživljenjsko karierno orientacijo, je razvidno, da v praksah osnovnih in srednjih šol ne obstaja poenoteno razumevanje vseživljenjske karierne orientacije. Pri tem gre predvsem za vsebine, ki so osredinjene na samospoznavanje, razvijanje osebnostnih spretnosti učencev ter identifikacijo močnih področij, potrebnih za opravljanje določenega poklica, v manjši meri pa na usvajanje veščin odločanja in veščin prehoda ter prožnost na karierni poti in sodobnem trgu delovne sile. Iz navedenih vsebin in dejavnosti je torej razvidno povezovanje vsebin osebnostnega in socialnega razvoja ter poklicne/karierne orientacije, niso pa v raznolikem razumevanju vsebin v celoti zaobjeti sodobni koncepti vseživljenjske karierne orientacije - **veščine načrtovanja in vodenja kariere.**

Pri tem svetovalni delavci kot oviro za uspešno izvajanje sodobnih konceptov in pristopov vseživljenjske karierne orientacije izpostavljajo pomanjkanje (poeno-

tenih) ciljev med akterji na ravni šol (vodstvom, učitelji, svetovalnimi delavci, učenci, starši) ter na širši sistemski ravni. Navedeno se zrcali ne le v raznolikih vsebinah in dejavnostih svetovalnih delavcev na tem področju, temveč predvsem v pogostem nezavedanju pomena vseživljenjske karierne orientacije pri drugih pomembnih akterjih (predvsem učiteljih, vodstvu šol in starših). Sodelujoči svetovalni delavci so si enotni, da so jasno opredeljeni cilji in skladna definicija ter terminologija vseživljenjske karierne orientaci-

povezanosti osebnostnega in socialnega ter kariernega razvoja posameznikov. Zaradi raznolikih pomenov kariernega razvoja v različnih teorijah pa nekateri avtorji (Bengtsson, 2011; Bergmo-Prvulovic, 2012) izpostavljajo, da v takih opredelitvah lahko prihaja do partikularnega razumevanja vloge vseživljenjske karierne orientacije kot mehanizma prilagajanja mladih trgu dela, ki ob strani pušča vzgojo avtonomnih in odgovornih državljanov. Kot navaja Gaber (2008), tudi v Sloveniji v preteklosti nismo ustrezno razumeli nasprotujoče in hkrati vzajemne narave instrumentalnega (na delo osredinjenega) izobraževanja ter neinstrumentalnega (na znanje in osebno izpopolnitev osredinjenega) izobraževanja. V prihodnosti bi zato morali oblikovati izobraževanje, ki bo ustrezno in vzajemno uresničevalo obe dimenziji in se bo lahko prilagajalo zahtevam globalnega trga dela, hkrati pa v celoti upoštevalo izkuš-

Svetovalni delavci poudarjajo, da so skupni nacionalni cilji, k uresničevanju katerih bi bili zavezani vsi akterji, mnogo pomembnejši mehanizem uresničevanja sodobnih konceptov vseživljenjske karierne orientacije kot le spremenjeni standardi njenega izvajanja v posodobljenih programskih smernicah za delo svetovalne službe.

je na nacionalni ravni zato za skladno delovanje vseh akterjev zaželeni in potrebni, skladno vključeni pa naj bodo v vse relevantne strateške, zakonske in operativne dokumente (vključno s Programskimi smernicami za delo svetovalne službe v osnovni in srednji šoli). Pri tem svetovalni delavci poudarjajo, da so skupni nacionalni cilji, k uresničevanju katerih bi bili zavezani vsi akterji, mnogo pomembnejši mehanizem uresničevanja sodobnih konceptov vseživljenjske karierne orientacije kot le spremenjeni standardi njenega izvajanja v posodobljenih programskih smernicah za delo svetovalne službe.

nje in znanje, ki so ključni za osebni in socialni razvoj posameznikov. Bistveni izziv pri konceptualnem umeščanju vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru tako ostaja, kako ustrezno povezati osebni, socialni in karierni razvoj otrok in mladostnikov ter s tem prispevati k iskanju dobrega v sodobni družbi.

Opolnomočenje akterjev za usklajeno delovanje na nacionalni in šolski ravni

Analiza (Štremfel in Lovšin, 2015b) razkriva, da je v posameznih strateških, zakonskih in operativnih dokumentih, ki usmerjajo in urejajo področje vzgoje in izobraževanja v Sloveniji, dejansko mogoče zaslediti raznolike usmeritve, dejavnosti, cilje in terminološke opredelitve vseživljenjske karierne orientacije, ki le delno sledijo sodobnim teoretskim izhodiščem in konceptom vseživljenjske karierne orientacije. V pomanjkanju nacionalnih definicij je v nekaterih dokumentih zaslediti sklicevanje na opredelitev vseživljenjske karierne orientacije, kot je bila oblikovana v sklepih Sveta Evropske unije (2004).² Ta in drugi koncepti vseživljenjske karierne orientacije, ki jih v svojih opredelitvah navajajo institucije EU, izpostavljajo pomen

V zakonskih in operativnih dokumentih, ki urejajo področje vzgoje in izobraževanja v Sloveniji, je predvideno, da se svetovalna služba pri izvajanju vseživljenjske karierne orientacije povezuje z drugimi akterji v šolskem (vodstvo, učitelji, starši) in zunanjem okolju (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje). V skladu z navedenimi formalnimi opredelitvami smo v razpravah s svetovalnimi delavci v projektu Career ugotovili, da svetovalni delavci tudi v praksi razumejo sebe v vlogi koordinatorjev vseživljenjske karierne orientacije. Kljub pomembni vlogi koordinatorstva poudarjajo, da niso edini in ključni akterji vseživljenjske karierne orientacije, ter izpostavljajo pomembno vlogo učiteljev,

² Orientacija se v kontekstu vseživljenjskega učenja nanaša na vrsto aktivnosti, ki državljanom v vseh starostnih obdobjih in na kateri koli točki njihovega življenja omogočajo identifikacijo njihovih sposobnosti, kompetenc in interesov za sprejemanje odločitev na področju izobraževanja, usposabljanja in izbire poklica. Poleg tega jim omogoča vodenje lastnih življenjskih poti v učenju, delu in drugih okoljih, v katerih se teh kompetenc in sposobnosti naučijo in (ali) jih uporabljajo.

vodstva šole, staršev, vrstnikov in zunanjih institucij ter pomen njihovega usklajenega delovanja.

Analiza delovanja šolske svetovalne službe nakazuje, da učinkovito izvajanje njene koordinacijske vloge omejujejo: a) neustrezno opredeljeni standardi, ki bi svetovalni službi omogočili sistematično in celovito izvajanje dejavnosti v sodelovanju z drugimi akterji; b) nejasno formalno opredeljene vloge posameznih akterjev; c) neozaveščenost posameznih akterjev o ciljnih in pomenu vseživljenjske karierne orientacije za osebnostni, socialni in karierni razvoj mladih.

Po mnenju sodelujočih svetovalnih delavcev učitelji niso dovolj ozaveščeni in opolnomočeni za uresničevanje svoje vloge pomembnih odraslih pri vplivanju na osebnostni, socialni in karierni razvoj mladih. Delo s starši na področju karierne orientacije mladih je v slovenskih šolah (na podlagi trenutno veljavnih programskih smernic) osredinjeno predvsem na informiranje o možnostih in postopkih vpisa učencev in dijakov v nadaljnje izobraževalne programe. Vloga vodstva pri izvajanju dejavnosti vseživljenjske karierne orientacije na ravni šol se kaže v (pasivnem) potrjevanju proaktivnih predlogov svetovalne službe. Obremenitev svetovalne službe z vsebinami in deli, ki niso opredeljena v programskih smernicah, zmanjšuje obseg časa, ki bi ga svetovalni delavci lahko posvetili (tudi) dejavnostim vseživljenjske karierne orientacije. Delovanje številnih akterjev (npr. Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje) je odvisno od projektnega financiranja, ki ne zagotavlja kontinuirane podpore šolam pri uresničevanju dejavnosti vseživljenjske karierne orientacije. Znanstveno raziskovanje, ki bi svetovalno službo s podatki lahko podprlo pri avtonomnem načrtovanju osebnostnega, socialnega in kariernega razvoja mladih na ravni šol, v slovenskem prostoru ni dovolj razvito.

Odgovornost za karierno opolnomočenje mladih morajo po mnenju sodelujočih svetovalnih delavcev prevzeti vsi akterji: šolska svetovalna služba, učitelji vseh predmetov, starši oziroma družina in družba. Na področju izvajanja dejavnosti vseživljenjske karierne orientacije je koordinacijsko vlogo svetovalne službe smiselno dopolniti s podporno vlogo svetovalne službe pri ozaveščanju in opolnomočenju drugih akterjev za uspešno izvajanje dejavnosti vseživljenjske karierne orientacije. Pri tem je treba svetovalni službi zagotoviti ustrezne sistemske pogoje (standarde) ter primerne oblike profesionalnega razvoja na tem področju.

Smiselno je razviti in okrepiti izobraževanje ter usposabljanje vodstev šol za načrtovanje in izvajanje dejavnosti vseživljenjske karierne orientacije na ravni šol.

Učitelje je s sodelovanjem svetovalne službe smiselno podpreti pri razvoju socialnih in čustvenih kompetenc mladih kot podlage za razvijanje veščin načrtovanja in vodenja kariere. Smiselno je tudi razmisliti o načinu sodelovanja med svetovalno službo in starši v obliki sistematičnih in strukturiranih modelov izobraževanja o razvoju otrokove prihodnje kariere.

Primerne vsebine, metode in pristopi vseživljenjske karierne orientacije

Kot smo že izpostavili vsebine osebnostnega in socialnega razvoja kot integralnega dela vseživljenjske karierne orientacije v praksah vseživljenjske karierne orientacije slovenskih šol niso popolnoma zastopane, ne vključujejo pa vseh sodobnih konceptov načrtovanja in vodenja kariere. Ovira sta siceršnja sistemska neurejenost vključevanja vsebin osebnostnega in socialnega razvoja po celotni vertikali osnovne in srednje

V projektu Career smo ugotovili, da svetovalni delavci tudi v praksi razumejo sebe v vlogi koordinatorjev vseživljenjske karierne orientacije.

šole ter njihova navezava na karierni razvoj otrok in mladostnikov. Vsebine vseživljenjske karierne orientacije niso sistematično umeščene v učne načrte osnovnih in srednjih šol. Pri tem je mogoče zaslediti umanjkanje procesnih in metakognitivnih ciljev ter nizke taksonomske stopnje, ki ne usmerjajo v izkustveno učenje (Sentočnik, 2012a; 2012b). Ker učenci niso sistematično vpeljani v vsebine osebnostnega, socialnega in kariernega razvoja v prvih dveh triletnih osnovne šole, je v zadnjem triletnju osnovne šole in v srednji šoli pogosto težko pridobiti njihovo pozornost in motivacijo za vsebine vseživljenjske karierne orientacije. Svetovalni delavci zaznavajo, da starejšim učencem in dijakom primanjkuje veščin in izrazoslovja na tem področju.

Vsebine osebnostnega in socialnega razvoja je smiselno umestiti in ustrezno povezati s področjem vseživljenjske karierne orientacije. Pri tem je pomemben izziv kontinuirana in med posameznimi triletnji osnovne šole smiselno povezana obravnava vsebin. Navedeni izziv je mogoče povezati (vsaj) z dvema pristopoma.

Cilje na področju osebnostnega in socialnega razvoja mladostnikov je mogoče dosegati z načrtnim in usmerjenim spodbujanjem in zagotavljanjem participacije vseh učencev v učni proces in dejavnosti v šoli: razvijati je treba inkluzivno klimo v posameznih razredih in šoli oz. graditi učeče se skupnosti, uvajati aktivne me-

tode učenja, spodbujati sodelovalno učenje in razvijati strategije samoregulativnega učenja. Na podlagi teh mehanizmov bosta pouk in življenje v šoli odraščajočim učencem in dijakom zagotavljala pozitivne izkušnje za razvoj kompetenc, avtonomije in pripadnosti ter spodbudila krepitev njihovih »notranjih moči« za

Otroci in mladostniki v procesu aktivnega učenja razvijajo ustrezne osebne in socialne kompetence, ki so nujne za uspešno spoprijemanje s težavami, z negotovostjo in s stresnimi okoliščinami na lastni izobraževalni in karierni poti ter v vsakdanjem življenju.

dejavno soočanje z izzivi prihodnosti. Otroci in mladostniki v procesu aktivnega učenja razvijajo ustrezne osebne in socialne kompetence, ki so nujne za uspešno spoprijemanje s težavami, z negotovostjo in s stresnimi okoliščinami na lastni izobraževalni in karierni poti ter v vsakdanjem življenju. Šolski prostor je smiselno odpreti za prepoznavanje možnosti za krepitev moči posameznika in spodbuditi prizadevanje pedagoških delavcev za opolnomočenje otrok in mladostnikov za avtonomno kreiranje pogojev dela in poklicnega delovanja v prihodnosti.

Poleg pristopov aktivnega učenja v dejavnosti na ravni šol kot ustrezen pristop opredeljujemo uvedbo predmeta z osrednjim namenom osebnega razvoja, ki bi od prvega razreda dalje poseben prostor znotraj šole namenjal spoznavanju sebe, svojih posebnosti, znanja, veščin, interesov in želja ter bi se v zadnjem triletnju razširil in bolj osredinil tudi na spoznavanje in raziskovanje mladostnikovih kariernih aspiracij ter ciljev in jasno sporočal pomembnost tega področja razvoja za posameznikovo življenje staršem ter širšemu družbenemu okolju.

Izzivi vseživljenjske karierne orientacije v negotovih družbenih in gospodarskih razmerah

Poleg številnih izzivov, ki smo jih v prispevku že predstavili v sklopih Ustrezna konceptualizacija vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru in sprejemanje evropskih usmeritev, Opolnomočenje akterjev za usklajeno delovanje na nacionalni in šolski ravni ter Primerne vsebine, metode in pristopi vseživljenjske karierne orientacije, svetovalne delavce pri izvajanju vseživljenjske karierne orientacije pred dodatne izzive postavljajo tudi negotove

družbene in gospodarske razmere. Sodelujoči svetovalni delavci pri tem izpostavljajo:

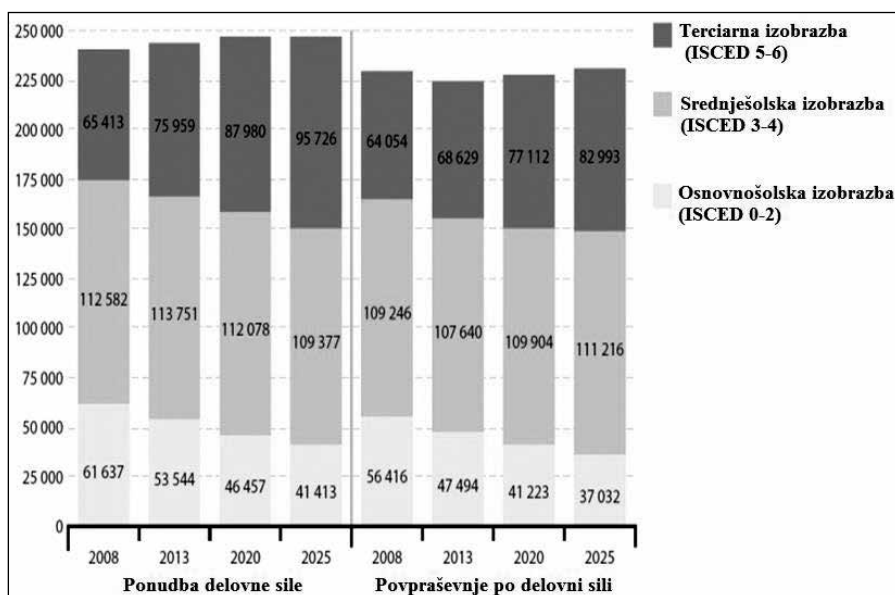
Pri poklicni/karierni vzgoji se svetovalni delavci predvsem v zadnjih letih soočajo z nekaterimi paradoksi, ko se učenci odločijo za poklic, za katerega svetovalni delavci vnaprej vedo, da z njim ne bodo dobili zaposlitve, hkrati pa se stiska svetovalnih delavcev kaže v tem, ko v trenutnih negotovih družbenih in gospodarskih okoliščinah ne morejo odgovoriti učencem, dijakom in njihovim staršem na vprašanje, kateri so (z vidika zaposljivosti)

najbolj obetajoči poklici. V času negotovosti na trgu delovne sile svetovalni delavci pri izvajanju vseživljenjske karierne orientacije več pozornosti namenjajo seznanjanju učencev z nedokončnostjo odločitev ter poudarjajo možnosti prehoda med šolami, možnosti menjave poklicev itd. Sodelujoči svetovalni delavci so si tudi enotni, da v času družbene in gospodarske krize postaja poznavanje sebe ter razvijanje močnih področij pri otrocih in mladostnikih še toliko pomembnejše. Na pomenu tako pridobiva osebni razvoj otrok in mladostnikov. V času omejenega števila delovnih mest pa postajajo poleg strokovnih znanj vedno pomembnejše tudi socialne kompetence in pomen njihovega razvoja v času šolanja.

Na ustreznost takšnega spremenjenega pristopa k vseživljenjski karierni orientaciji, kot so ga izpostavili svetovalni delavci, ter na neustreznost razumevanja vseživljenjske karierne orientacije zgolj v smislu prilagajanja trgu dela kažejo naslednji podatki na ravni Evropske unije. V letu 2010 je Evropska komisija v okviru delovnega programa Izobraževanje in usposabljanje 2020 kot ciljno vrednost izpostavila »delež mladih, ki naj dosežejo terciarno raven izobrazbe, naj bo do leta 2020 40 odstotkov«. Navedeno ciljno vrednost je Evropska komisija utemeljila s predpostavko, da so visokošolsko izobraženi mladi bolj zaposljivi kot tisti z osnovnošolsko in srednješolsko izobrazbo. Podatki Evropskega centra za razvoj poklicnega usposabljanja (CEDEFOP) iz leta 2013 v preglednici 1 navedene predpostavke postavljajo pod vprašaj. Napovedi namreč prikazujejo, da naj bi bil razmik med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili v letih 2020 in 2025 največji prav pri visokošolsko izobraženih, medtem ko naj bi zaposlenih s srednješolsko izobrazbo na trgu delovne sile primanjkovalo.

Nadalje svetovalni delavci ugotavljajo, da imajo negotove družbene in gospodarske razmere neposreden vpliv na odločitve učencev in dijakov glede izbire njihove nadaljnje izobraževalne in karierne poti. Svetovalni de-

Preglednica 1: Napoved ponudbe in povpraševanja po spretnostih na trgu delovne sile v Evropski uniji

Vir: CEDEFOP (2013).

lavci v zadnjih letih kot pomemben dejavnik odločitev tako prepoznavajo tudi socialne stiske družin: a) v nekaterih lokalnih okoljih se zmanjšuje vpis v šole zunaj lokalnega okolja zaradi stroškov, ki jih družinam prinaša takšno šolanje; b) nekateri starši, kljub prepoznanim sposobnostim, zaradi negotovih razmer v družini/družbi svoje otroke raje usmerijo v vpis v poklicno šolo, saj prevladuje mišljenje, da bodo tako hitreje prišli do poklica, kot če bi se vpisali na gimnazijo;³ c) nekateri starši svoje otroke usmerijo k vpisu v poklicno šolo, ki omogoča pridobitev poklica, za katerega na trenutnem trgu delovne sile vlada največje povpraševanje.

Zaradi negotovih okoliščin svetovalni delavci zaznavajo tudi, da so učenci in dijaki vedno manj aktivni pri izbiri srednje šole in fakultete ter pasivno sledijo tja, kamor jih pritegne okolje: a) nekateri otroci in mladostniki odločitev prepuščajo staršem; b) učenci in dijaki pogosto izberejo šolo, ki jo je izbral njim bližnji vrstnik/prijatelj; c) pri odločitvi neaktivnih učencev imajo pomembno vlogo tudi (nekateri) srednje šole in fakultete, ki skušajo učence vedno bolj pritegniti z različnimi promocijami in ugodnostmi in ne z vsebinsko osredinjeno predstavitvijo programa. Sodelujoči svetovalni delavci pri učencih in dijakih na splošno zaznavajo pomanjkanje odgovornosti za svoje odločitve.

Negotovost razmer v nacionalnem okolju in globalizacijski trendi imajo poseben vpliv na izbiro nadaljnje izobraževalne poti v obmejnih lokalnih okoljih (predvsem v Pomurju in na Gorenjskem), kjer je zaznati povečan vpis v srednje šole v sosednji Avstriji. Pri tem za učence ni več primarna izbira poklica, temveč zasnova izobraževalnega sistema, urejenost trga delovne sile in zaslužek, ki ga prinaša delo v sosednji državi.

Sklep

Vsako obdobje družbenega in gospodarskega razvoja s seboj prinaša številne osebne in profesionalne izzive. Na podlagi prispevku predstavljenih izzivov vseživljenjske karierni orientacije se zdi, da so se mladi, ki se v današnjem času odločajo za svojo nadaljnjo izobraževalno in karierno pot, znašli še v posebej nezavidljivem položaju. Dejstvo, da je vseživljenjski karierni orientaciji posebna pozornost namenjena v prednostnih nalogah MIZŠ za leto 2016 ter operativnem programu za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020, zato ni naključje.

V prispevku smo na podlagi izsledkov projekta CAREER in predvsem razprav s svetovalnimi delavci izpos-

³ Na drugi strani je zaslediti vpliv družbenih sprememb, ki se povezujejo z upadom družbenega prirasta v Sloveniji. Ker v zadnjih letih gimnazije zaradi upada generacij niso imele omejenega vpisa, se je veliko učencev (ne glede na svoj uspeh v osnovni šoli) vpisalo na gimnazijo (pogosto tudi z neupoštevanjem nasveta svetovalnih delavk). Mnogi otroci nato zaradi prezahtevnosti programa gimnazije niso končali.

tavili pomen povezanosti osebnostnega, socialnega in kariernega razvoja pri opolnomočenju mladih za avtonomno delovanje v sodobni družbi in na trgu dela. Svetovalni delavci kot najpomembnejši akterji pri izvajanju vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru izpostavljajo številne izzive, s katerimi se vsakodnevno soočajo pri izvajanju te izredno pomembne naloge. Na podlagi predstavljenih izzivov in priporočil, ki smo jih identificirali in oblikovali v okviru projekta, lahko zagotovo trdimo, da zaznana visoka profesionalna drža in predanost svetovalnih delavcev pri obvladovanju takšnih izzivov ni dovolj. Ak-

tivacija in razvoj otrok in mladostnikov kot avtonomnih načrtovalcev svoje izobraževalne in karierne poti ter tvorcev nadaljnjega družbenega in gospodarskega razvoja je odgovornost nas vseh (celotnih aktivov šol, znanstvene in strokovne skupnosti ter javnopolitičnih odločevalcev). Bodimo s svojim tvornim multiprofesionalnim in medčloveškim sodelovanjem otrokom in mladostnikom zgled in naj bo vsak mladostnik, ki bo uspešno načrtoval in vodil svojo karierno pot, skupni uspeh vseh nas, ki smo ga na tej poti v skladu z našim skupnim poslanstvom podprli. <

Viri in literatura

1. Ažman, T., in Rupar, B. (ur.) (2015). *Politike na področju vodenja kariere s priporočili*. Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.
2. Bengtsson, A. (2011). European Policy of Career Guidance: the interrelationship between career self-management and production of human capital in the knowledge economy. *Policy Futures in Education*, letnik 9, št. 5, str. 616-627.
3. Bergmo-Prvulovic, I. (2012). Subordinating careers to market forces? A critical analysis of European career guidance policy. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, letnik 3, št. 2, str. 155-170.
4. Gaber, S. (2008). Snapshots of policymaking in a changing environment. V *ETF Yearbook 2008: Policy learning in action*. Torino: European Training Foundation.
5. Sentočnik, S. (2012). *Analiza učnih načrtov obveznih predmetov osnovne šole z vidika vseživljenjske karierne orientacije s priporočili*. Dostopno na http://www.ess.gov.si/_files/3931/analiza_osnovna_sola.pdf (15. 2. 2015).
6. Sentočnik, S. (2012b). *Analiza učnih načrtov obveznih predmetov v gimnaziji z vidika vseživljenjske karierne orientacije s priporočili*. Dostopno na http://www.ess.gov.si/_files/3931/analiza_gimnazije.pdf (15. 2. 2015).
7. Štremfel, U., Bezić, T., Bijuklić, I., Gril, A., Kelava, P., Klemenčič, P., Lovšin, M., Mlekuž, A., Rupar, B., Rutar Leban, T., in Vršnik Perše T. (2015). *Poročilo o ključnih ugotovitvah razprav »Karierna orientacija kot integralni del osebnostnega in socialnega razvoja učencev in letnega delovnega načrta šole« na študijskih skupinah za svetovalne delavce osnovnih šol*. Interno gradivo projekta CAREER. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
8. Štremfel, U. in Lovšin, M. (2015a). *Karierni ter osebni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izzivi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
9. Štremfel, U. in Lovšin, M. (2015b). Predgovor. V *Karierni ter osebni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izzivi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, str. 3.
10. Štremfel, U. in Lovšin, M. (2015c). Uvod karierni ter osebni in socialni razvoj mladih v sodobnem družbenem, evropskem in nacionalnem kontekstu. V *Karierni ter osebni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izzivi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, str. 11-21.
11. -. (2012). *Priporočilo za Priporočilo Sveta v zvezi z nacionalnim reformnim programom Slovenije za leto 2012 in mnenje Sveta o slovenskem programu stabilnosti za obdobje 2012-2015*. Bruselj: Evropska komisija.
12. -. (2015a). *Projekt Career. Zaključeni projekti*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na <http://career.pei.si/viri/zakljuceni-projekti/> (20. 3. 2015).
13. -. (2015b). *Projekt Career. Strokovni posvet*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na <http://career.pei.si/dogodki/strokovni-posvet/> (20. 3. 2015).
14. -. (2015c). *Projekt Career. Regijski posveti*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na <http://career.pei.si/dogodki/regijski-posveti/> (20. 3. 2015).
15. -. (2015). *Priporočila projekta CAREER za integracijo vsebin in dejavnosti vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na <http://career.pei.si/wp-content/uploads/sites/4/2015/05/priporocila.pdf> (20. 3. 2015).
16. -. (2014). *Operativni program za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020*. Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Dostopno na <http://www.eu-skladi.si/kohezija-do-2013/ostalo/operativni-programi/op-2014-2020-december-konni> (30. 4. 2016).
17. -. (2004). *Draft resolution of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe*. Bruselj: Svet Evropske unije.
18. -. (2014). *Nacionalni reformni program 2014-2015*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/nrp_2014_slovenia_sl.pdf (3. 3. 2015).
19. -. (2016). *Dosežki 2015 in prednostne naloge 2016 po posameznih ministrstvih*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2016/prioritete/Dosezki_2015_in_prednostne_naloge_2016.pdf (30. 4. 2016).